

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Рішення вченої ради Сумського державного університету з питання:
«Стан та завдання щодо підвищення ефективності підготовки науково-педагогічних кадрів та діяльності спецрад по захисту дисертацій»

Розглянувши питання «Стан та завдання щодо підвищення ефективності підготовки науково-педагогічних кадрів та діяльності спецрад по захисту дисертацій» вчена рада зазначає, що в Сумському державному університеті створена та функціонує потужна система підготовки науково-педагогічних кадрів через аспірантуру та докторантуру. Так, контингент аспірантів складає понад 550 осіб, які навчаються на 24-х спеціальностях, контингент докторантів складає 27 осіб, які проходять підготовку на 8-х спеціальностях, що за своїми масштабами відповідає показникам університету дослідницького типу. Кафедри проводять роботу, спрямовану на залучення в аспірантуру талановитих студентів, які займаються науковою діяльністю, так у 2020 р. 39% вступників до аспірантури мали додаткові бали за наукову діяльність, у т.ч. 13% мали опубліковані статті, які індексуються базами даних Scopus та/або Web of Science, 19% вступників – переможці Всеукраїнських конкурсів студентських наукових робіт та/або Всеукраїнських студентських олімпіад.

Навчальні плани аспірантів, що здобувають ступінь доктора філософії, структуровані і забезпечують усі групи компетентностей, які передбачені Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) затвердженим постановою Кабінету Міністрів України №261 від 23.03.2016 р. В університеті сформовані групи забезпечення за програмами підготовки докторів філософії, які за якістю кадрового складу відповідають встановленим вимогам і можуть забезпечити якісний навчальний процес та наукове керівництво аспірантами.

У 2020 р. в Сумському державному університеті було вперше проведено акредитацію освітньо-наукової програми з підготовки докторів філософії за спеціальністю економіка. Експерти високо оцінили кадрове, навчально методичне та матеріально-технічне забезпечення підготовки докторів філософії в університеті, результатом чого став зразковий рівень акредитації цієї програми.

Сумський державний університет проводить політику нетерпимості до порушень академічної доброчесності. Так, зокрема, сформована в університеті система забезпечення академічної доброчесності забезпечує можливості виявлення та відповідного реагування на прояви академічної недоброчесності під час підготовки та при атестації науково-педагогічних кадрів. Також в університеті проводиться ряд просвітницьких заходів, спрямованих на поширення академічної культури та нетерпимості до академічної недоброчесності. Відповідні теми включені до програм підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, наукових керівників аспірантів, а також розроблений та включений до каталогу вибіркових дисциплін аспірантів окремий курс з академічної доброчесності.

В університеті сформована система атестації науково-педагогічних кадрів, яка включає 6 постійно діючих спеціалізованих вчених рад, які мають право присудження ступенів кандидата наук та доктора наук за 11-ма спеціальностями. З 2018 по 2020 рр. у спецрадах СумДУ було захищено 46 докторських та 93 кандидатських дисертацій. У разових спецрадах у 2020 році було захищено 8 дисертацій доктора філософії. Високу вимогливість до якості дисертацій, що виносяться на захист, забезпечує сформована мережа апробаційних рад, склад яких включає найбільш фахових та авторитетних вчених з відповідних спеціальностей та галузей знань.

Нормативна база університету містить ряд положень, які спрямовані на матеріальне стимулювання ефективності підготовки науково-педагогічних кадрів. Так, зокрема, за захист дисертації здобувачу наукового ступеня та його керівнику (консультанту) виплачується премія, для наукових керівників та консультантів, які демонструють високий рівень ефективності підготовки науково-педагогічних кадрів, а також керівників іноземних аспірантів, підготовка яких здійснюється англійською мовою, використовуються підвищені нормативи обсягів навчального навантаження на наукове керівництво докторантами та аспірантами. Показники ефективності підготовки науково-педагогічних кадрів враховуються при визначенні обсягів додаткового преміювання вчених за особливі досягнення у науковій роботі та підготовці науково-педагогічних кадрів. Впроваджено фінансовий механізм стимулювання вступу співробітників СумДУ до докторантури.

У той же час існують проблемні питання, вирішення яких потребує додаткової уваги. Успішна підготовка в аспірантурі передбачає виконання освітньо-наукової програми протягом нормативного терміну навчання, який становить 4 роки, у тому числі це й передбачає захист дисертації у встановлений термін. Втім, протягом 2018-2020 рр. частка осіб, які завершили аспірантуру СумДУ із захистом дисертації коливається від 14,67% до 31,03% (2018 р. – 14,67%, 2019 р. – 31,03, 2020 р. – 19,15%). При цьому, в середньому по Україні цей показник складає 20,57% у 2018 р. та 27,54% у 2019 р. З метою підвищення рівня наукових результатів, які отримують аспіранти під час підготовки, та швидкості їх отримання слід звернути увагу на системну розбудову наукової складової програм підготовки докторів філософії.

Важливим фактором забезпечення якісного контингенту аспірантів, є активна профорієнтаційна робота зі студентами-магістрами, які активно займаються науковою діяльністю. З понад 100 переможців Всеукраїнських конкурсів студентських наукових робіт та/або Всеукраїнських студентських олімпіад, яких СумДУ має щороку, до аспірантури вступає менше третини. Це дозволяє констатувати слабку ефективність або відсутність політики залучення науково активних випускників магістратури для здобуття наступного рівня вищої освіти.

Спостерігається відсутність прогресу у розвитку програм подвійних дипломів, а також отримання міжнародної акредитації програм підготовки докторів філософії. Так, після отримання у 2018 р. сертифікату визнання від ORPHEUS з медико-біологічних наук подальша діяльність з проходження міжнародної акредитації у цій організації припинилася. Не отримала також розвитку співпраця з університетом Перуджи з приводу акредитації програми підготовки докторів філософії з економіки.

Зростання контингенту аспірантів за 2016-2020 рр. у 2 рази (з 266 до 555), нарощування чисельності іноземців, які проходять підготовку в аспірантурі, необхідність здійснювати організацію та супровід діяльності разових спецрад із захисту докторів філософії, а також забезпечення якісної організації освітнього процесу на третьому освітньо-науковому рівні та проходження акредитації за відповідними освітньо-науковими програмами вимагає перегляду структури, функцій та завдань відділу докторантури та аспірантури.

Незважаючи на суттєве зростання контингенту аспірантів в СумДУ, лише близько 250 науково-педагогічних працівників здійснює керівництво аспірантами, що складає 30% від наявного потенціалу університету.

Проблемним аспектом залишається низька зацікавленість магістрів СумДУ у продовженні навчання в аспірантурі. Так, в середньому тільки 18% випускників магістратури СумДУ брали участь у конкурсі на місця державного замовлення до аспірантури СумДУ.

Низьким залишається рівень працевлаштування випускників аспірантури в університеті, особливо на тих кафедрах, де викладачі суттєво перевантажені навчальними дорученнями та є потреби у зміцненні кадрового потенціалу. Це вимагає перегляду системи

преміювання за захист дисертації у напрямку збільшення розмірів премії у випадку працевлаштування аспіранта в СумДУ.

Незважаючи на активний захист докторських дисертацій представниками університету, критичним залишається кадровий склад груп забезпечення за рядом освітніх та освітньо-наукових програм, що негативно впливає на можливість їх акредитації. Окрім цього, через брак докторів наук є проблеми з утворенням разових спецрад як за окремими спеціальностями, так і за певними науковими напрямками, що змушує університет звертатися до інших ЗВО з проханнями щодо утворення разових спецрад, та, відповідно, видачі диплому доктора філософії.

Невизначеною залишається ситуація щодо діяльності постійно діючих спецрад, повноваження яких закінчуються у 2021 р. З огляду на вимоги до кадрового складу таких спецрад, які містяться в опублікованих проєктах положень про акредитацію спеціалізованих вчених рад, є підстави стверджувати про можливі проблеми з утворенням постійних спецрад за багатьма спеціальностями, що може негативно відобразитися на можливостях підготовки докторів наук.

Враховуючи вищенаведене, вчена рада постановляє:

1. З метою підвищення рівня наукових результатів, які отримують здобувачі вищої освіти рівня доктора філософії та доктора наук, підвищення якості наукових програм їх підготовки, та налагодження системної роботи з планування та узгодження наукових досліджень, що проводяться аспірантами та докторантами СумДУ розробити положення про наукові програми підготовки докторів філософії та докторів наук.

Відповідальні: проректор з наукової роботи Черноус А.М., директор ДРП Циганюк Д.Л., завідувач ВДА Бойко А.О.

Термін виконання: вересень 2021 р.

2. Здійснити аналіз в розрізі кафедр щодо ефективності проведення ними наукових заходів зі студентами та розробити пропозиції з приводу збільшення частки студентів, які займаються науковою діяльністю та їх подальшого залучення до вступу в аспірантуру. Розробити пропозиції до методики визначення рейтингів структурних підрозділів щодо стимулювання кафедр СумДУ до збільшення частки випускників магістратури, які продовжать навчання в аспірантурі СумДУ.

Відповідальні: директори інститутів, декани факультетів, завідувачі кафедр, голова НТСА, проректор з наукової роботи Черноус А.М., директор ДРП Циганюк Д.Л., завідувач ВДА Бойко А.О.

Термін виконання: постійно.

3. Реорганізувати відділ докторантури та аспірантури в інститут підготовки кадрів вищої кваліфікації.

Відповідальні: директор ДРП Циганюк Д.Л., завідувач ВДА Бойко А.О.

Термін виконання: травень 2021 р.

4. Переглянути систему преміювання за захисти дисертацій доктора наук та доктора філософії (кандидата наук) та передбачивши при цьому підвищення розміру матеріального заохочення здобувачам наукових ступенів у випадку їх подальшого працевлаштування в університеті та їх керівникам (консультантам).

Відповідальні: директор ДРП Циганюк Д.Л., завідувач ВДА Бойко А.О.

Термін виконання: червень 2021 р.

5. Здійснити аналіз потреб університету у докторих наук та докторих філософії (у т. ч. у відокремлених структурних підрозділах) у розрізі спеціальностей та галузей знань, а також наявних кадрових можливостей у забезпеченні таких потреб та щорічно враховувати це при подачі до ВДА пропозиції щодо планових показників державного замовлення на

підготовку докторів наук та докторів філософії у СумДУ та інших ЗВО чи наукових установах.

Відповідальні: директори інститутів, декани факультетів, завідувачі кафедр.

Термін виконання: щорічно

6. З метою посилення кадрового забезпечення університету, у тому числі для забезпечення підготовки здобувачів вищої освіти за рейтинговими спеціальностями, сформуванню перелік пріоритетних спеціальностей, за якими критично необхідне збільшення кількості докторів наук та подати ректору пропозиції щодо додаткового стимулювання працівників СумДУ, які здійснюють підготовку докторської дисертації за цими спеціальностями.

Відповідальні: директор ДРП Циганюк Д.Л., завідувач ВДА Бойко А.О.

Термін виконання: травень 2021 р.

7. Здійснити аналіз якості виконання наукової та освітньої складових програм підготовки докторів філософії аспірантами 2021 та 2022 років випуску та доповісти про результати такого аналізу на засіданні наукової ради та ради з якості відповідно.

Відповідальні: директор ДРП Циганюк Д.Л., завідувач ВДА Бойко А.О.

Термін виконання: квітень 2021 р.

8. Розробити пропозиції (у т ч до методики визначення рейтингу структурних підрозділів) щодо стимулювання міжнародної акредитації освітньо-наукових програм докторів філософії.

Відповідальні: директор ДРП Циганюк Д.Л., завідувач ВДА Бойко А.О.

Термін виконання: травень 2021 р.

9. Розробити пропозиції щодо підвищення зацікавленості інших закладів вищої освіти та наукових установ до підготовки в аспірантурі та докторантурі СумДУ науково-педагогічних та наукових кадрів за рахунок їх держзамовлення.

Відповідальні: директор ДРП Циганюк Д.Л., завідувач ВДА Бойко А.О.

Термін виконання: червень 2021 р.

10. З метою розширення контингенту іноземних аспірантів на спеціальності технічного та ІТ-спрямування розробити план розвитку англійських освітньо-наукових програм підготовки докторів філософії та відповідного кадрового забезпечення за спеціальностями факультетів ЕЛІТ та ТеСЕТ.

Відповідальні: декани факультетів ЕЛІТ, ТеСЕТ, директор ДРП Циганюк Д.Л., завідувач ВДА Бойко А.О.

Термін виконання: червень 2021 р.

Схвалено вченою радою СумДУ
Протокол № 10 від 11 березня 2021 р.

Голова вченої ради

Анатолій ВАСИЛЬЄВ

Секретар

Анатолій РУБАН